

УДК 336.61

Економіка та управління підприємствами

Чечоткін Володимир Володимирович

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Херсонського державного аграрно-економічного університету

Чечёткин Владимир Владимирович

аспирант кафедры учета и налогообложения

Херсонского государственного аграрно-экономического университета

Chechotkin Volodymyr

Postgraduate Student of the Department of Accounting and Taxation

Kherson State Agrarian and Economic University

ORCID: 0000-0002-2075-1886

**ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙ**

**ФИНАНСОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ
ЕВРОИНТЕГРАЦИЙ**

**FINANCIAL INSTRUMENTS FOR STIMULATING DEVELOPMENT
OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN
THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATIONS**

***Анотація.** У статті розглянуто питання пошуку ефективних інструментів, які здатні стимулювати розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. Було досліджено становлення та розвиток аграрного сектору економіки України після розпаду СРСР та з'ясовані причини сировинної спеціалізації експорту у вітчизняних сільгоспвиробників. Було зазначено, що зараз аграрний сектор економіки України повільно розвивається, по причині того, що сільгоспвиробники*

зосереджуються на виробництві сировинної продукції, так як вони не мають достатніх стимулів для розвитку своєї діяльності, до того ж, створення доданої вартості потребує значних капіталовкладень. Також, у дослідженні відмічені недоліки сировинної спеціалізації, які негативно впливають на розвиток економіки України, це: невеликі запаси природних ресурсів; недоотримана економічна вигода; незавантажені технологічні потужності.

Як відомо, для розвитку підприємств застосовуються фінансові інструменти, які є структурними елементами фінансового механізму, а очікуваний результат залежить від ефективного застосування фінансових інструментів. Тому, для стимулювання розвитку аграрного сектору економіки України, були запропоновані фінансові інструменти, такі як: банк розвитку, індустриальні парки (технополіси), експортно-кредитне агентство, агенція для розвитку та підтримки малого підприємництва. Додатково були зазначені наступні фінансові інструменти, які також здатні прискорити розвиток аграрного сектору: безкоштовне приєднання до інженерних мереж новостворених господарств та створення нових робочих місць; гарантувати захист вкладень інвесторів, які вирішили реалізувати свої проекти в Україні; повна або часткова компенсація тарифів для сільгоспвиробників; переглянути митні тарифи та зменшити ввізне мито на імпорт сировини та комплектуючих.

Ключові слова: економічний розвиток, конкурентоспроможність, інноваційні інструменти, конкурентні переваги, сільгоспвиробники.

Анотація. В статті розглянуті питання пошуку ефективних інструментів, які можуть стимулювати розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. Було досліджено становлення і розвиток аграрного сектору економіки України після розпаду СРСР і виявлені причини сировинної спеціалізації експорту у

отечественных сельхозпроизводителей. Было отмечено, что сейчас аграрный сектор Украины медленно развивается, по причине того, что сельхозпроизводители сосредотачиваются на производстве сырьевой продукции, так как они не имеют достаточных стимулов для развития своей деятельности, к тому же, создание добавленной стоимости требует значительных капиталовложений. Также, в исследовании отмечены недостатки сырьевой специализации, которые негативно влияют на развитие экономики Украины, это: небольшие запасы природных ресурсов; недополученная экономическая выгода; незагруженные технологические мощности.

Как известно, для развития предприятий применяются финансовые инструменты, которые являются структурными элементами финансового механизма, а ожидаемый результат зависит от эффективного применения финансовых инструментов. Поэтому, для стимулирования развития аграрного сектора экономики Украины, были предложены финансовые инструменты, такие как: банк развития, индустриальные парки (технополисы), экспортно-кредитное агентство, агентство для развития и поддержки малого предпринимательства. Дополнительно были указаны следующие финансовые инструменты, которые также способны ускорить развитие аграрного сектора: бесплатное присоединение к инженерным сетям новых хозяйств и создание новых рабочих мест; гарантия защиты вложений инвесторов, которые решили реализовать свои проекты в Украине; полная или частичная компенсация тарифов для сельхозпроизводителей; пересмотреть таможенные тарифы и уменьшить ввозную пошлину на импорт сырья и комплектующих.

Ключевые слова: *экономическое развитие, конкурентоспособность, инновационные инструменты, конкурентные преимущества, сельхозпроизводители.*

Summary. *The article deals with the search for effective tools that can stimulate the development of the agricultural sector of the Ukrainian economy in the context of European integration. The formation and development of the agrarian sector of the Ukrainian economy after the collapse of the USSR was investigated and the reasons for the raw material specialization of exports from domestic agricultural producers were identified. It was noted that now the agricultural sector of Ukraine is slowly developing, due to the fact that agricultural producers focus on the production of raw materials, since they do not have sufficient incentives to develop their activities, moreover, the creation of added value requires significant investment. Also, the study notes the disadvantages of raw materials specialization, which negatively affect the development of the Ukrainian economy, these are: small reserves of natural resources; lost economic benefit; unloaded technological capacities.*

As you know, for the development of enterprises, financial instruments are used, which are structural elements of the financial mechanism, and the expected result depends on the effective use of financial instruments. Therefore, to stimulate the development of the agrarian sector of the Ukrainian economy, financial instruments were proposed, such as: a development bank, industrial parks (technopolises), an export credit agency, an agency for the development and support of small businesses. In addition, the following financial instruments were indicated, which are also capable of accelerating the development of the agricultural sector: free connection to utility networks of new farms and the creation of new jobs; a guarantee of investment protection for investors who have decided to implement their projects in Ukraine; full or partial compensation of tariffs for agricultural producers; revise customs tariffs and reduce the import duty on the import of raw materials and components.

Key words: *economic development, competitiveness, innovative tools, competitive advantages, agricultural producers.*

Постановка проблеми. Україна має великий потенціал в аграрному сектор економіки, але, на жаль, аграрний сектор повільно розвивається. Насамперед це обумовлено тим, що аграрні підприємства орієнтовані на експорт сировини та товарів з низьким рівнем доданою вартості, через те, що це потребує значних капіталовкладень. До того ж, вітчизняна економіка має залежність від зовнішнього попиту, та, враховуючи сировинну спеціалізацію, зниження обсягів експорту призводить до спаду в економіці та низького рівня життя населення.

Тому, для розвитку аграрного ринку, створенню доданої вартості потрібно в аграрному виробництві та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, потрібно провести дослідження по пошуку нових інструментів, які будуть стимулювати розвитку аграрного сектору економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пошуку ефективних інструментів по стимулюванню розвитку аграрного сектору економіки України, досліджується в працях таких українських вчених, як В.В. Галасюк [1], І.Ю. Гужва [2], Є.В. Ковальов [5], О.С. Пристемський [3], Н.С. Танклевська [7], Р.Р. Білоскурський [6], С.Г. Коротка [8], М.М. Єрмошенка [11] та багато інших. Проте, аналіз робіт, опублікованих за результатами наукових досліджень в цьому напрямку, доводить, що у вітчизняній науковій літературі бракує системного дослідження окремих питань, присвячених цій тематиці, зокрема пошуку нових інструментів по стимулюванню розвитку аграрного сектору економіки України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є пошук фінансових інструментів, яка можуть стати ефективними стимулами сталого розвитку аграрного сектору економіки України. Визначити наявність потреби у розвитку аграрного сектору економіки України та відокремити інструменти, за допомогою яких можна стимулювати розвиток аграрного сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу. Почавши майже одночасний перехід, після розпаду СРСР, від централізованого адміністративного планування до ринкової економіки, країни пострадянського простору мають неоднаковий стан економіки. Наприклад, економіка України та Польщі мають різний рівень добробуту населення та відмінні економічні системи. Польща змогла збільшити економіку в реальному вимірі в декілька разів, на жаль Україна практично не змогла збільшити рівень ВВП на душу населення. Це говорить про те, що економічна політика молодій держави суперечила законам ринкової економіки [1, с. 8-9].

Від СРСР, Україна успадкувала орієнтовану на військово-промисловий комплекс економіку, яка була: енергомісткою та ресурсомісткою, мала застаріле матеріально-технічне оснащення виробництва, низьку продуктивність праці, високу собівартість товарів та низьку їх якість, при невеликому асортименту вітчизняної продукції. Це стали передумовою того, що Українська економіка була не в змозі наситити внутрішній ринок. З цієї причини внутрішній ринок почав наповнюватися товарами імпортного походження. Вочевидь, що економіка потребувала негайного реформування, а виробництво потребувало диверсифікації товарної номенклатури для насичення попиту на внутрішньому ринку. Але був обраний найпростіший шлях - експорт сировини та товарів з низьким рівнем доданої вартості. До того ж, вітчизняна продукція не відповідає міжнародним стандартам якості, тому мала низьку конкурентоспроможність [2, с. 50-53, 59]. Для забезпечення розвитку аграрного виробництва, під час становлення ринкової економіки України, що є запорукою фінансової безпеки країни, потрібно підвищувати конкурентоздатність виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках [3].

Україна має потужний потенціал на внутрішньому ринку. Про це свідчить Звіт про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього

економічного форуму: за розміром внутрішнього ринку, Україна посідає 37 місце із 142 країн, які взяли участь у дослідженні, а за ефективністю товарних ринків - 129 місце [4, с. 356-357]. Це говорить про залежність вітчизняної економіки від зовнішнього попиту та, враховуючи сировинну спеціалізацію, зниження обсягів експорту призводить до спаду в економіці [2, с. 49].

Як звернув увагу Є.В. Ковальов, сировинна спеціалізація економіки має серйозні недоліки [5]:

- а) Україна має невеликі запаси природних ресурсів для продажу;
- б) країна щороку недоотримує економічну вигоду, через низку додану вартість;
- в) незавантажені технологічні потужності, які могли б виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Сировинна спеціалізація, гальмує сталий розвиток України та не дає подолати низький рівень життя населення. Держави, які мають розвинену економіку, змінили свою економічну спеціалізацію та почали виробляти продукцію з доданою вартістю. Це сприяло підвищенню рівня ВВП на душу населення та підвищенню добробуту населення. Змінивши економічну спеціалізацію, Україна зможе прискорити економічне зростання до 5% на рік [1, с. 10].

Як зауважив Білоскурський Р.Р., що сировинна спеціалізація має використовуватися ефективно та бути стартовим майданчиком для модернізації економіки, спрямовуючи інвестиції на посилення конкурентоспроможності вітчизняних виробників та впроваджуючи інноваційні технології [6, с. 45].

Маючи великий потенціал, аграрний сектор економіки України повільно розвивається, сільгоспвиробники, зосереджується на виробництві сировинної продукції. Це обумовлено тим, що аграрні підприємства не мають стимулів по розвитку своєї діяльності через те, що створення

доданої вартості потребує значних капіталовкладень.

Як доведено українськими вченими, аграрні підприємства розвиваються завдяки застосуванню фінансових інструментів, які є структурними елементами фінансового механізму. До того ж, очікуваний результат залежить від ефективного застосування фінансових інструментів [7]. Тому, для стимулювання розвитку аграрного сектору економіки України, можна запропонувати декілька інноваційних фінансових інструментів, які доповнюють один одного: банк розвитку, індустриальні парки (технополіси), експортно-кредитне агентство. Розглянемо кожен з них окремо.

Індустриальні парки, які в Україні мають стати основою для залучення інвесторів та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки тому, що технополіси здатні акумулювати науково-технічні досягнення, забезпечувати нові робочі місця, сприяти розвитку малим підприємствам, розбудові інженерно-транспортної інфраструктури в регіоні, збільшенню надходжень до бюджету місцевої громади. Держава повинна сприяти розвитку інноваційно-технологічних змін, створювати умови пільгового оподаткування для індустриальних парків та інвестувати частину національного продукту в перспективні галузі. [1, с. 82; 2, с. 207-208; 8, с.198].

Згідно з дослідженням Організації промислового розвитку ООН (UNIDO), держава має сприяти розвитку індустриальних парків, застосовуючи наступні інструменти [1, с. 84]:

- кредитування на пільгових умовах;
- знижувати податки та митні збори;
- компенсувати орендну плату та тарифи на комунальні платежі (вода, приєднання до електромереж та телекомунікацій);
- надавати земельні ділянки на пільгових умовах;
- спрощувати надання адміністративних послуг (через "єдине

вікно”, мережу Інтернет, додаток “Дія”);

– надавати комфортні умови проживання для працівників технополісів.

Експортно-кредитне агентство (ЕКА) - спеціалізована фінансова установа, яка стимулює масштабну експансію товарів (робіт, послуг) українського походження на міжнародних ринках, та [9]:

– сприяє здешевленню кредитів для експортерів, завдяки компенсації відсотків по експортних кредитах;

– захищає українських експортерів від ризику неплатежів та фінансових втрат, пов'язаних з виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) шляхом страхування, перестрахування та гарантування;

– впроваджує сучасні фінансові технології у зовнішній торгівлі та механізми підтримки експорту, шляхом страхування, перестрахування та гарантування;

– розвиває експорт та сприяє підвищенню конкурентоспроможності товарів (робіт, послуг) українського походження на світових ринках;

– співпрацює з міжнародними та іноземними фінансовими установами, в тому числі для акумуляції міжнародної фінансової допомоги, для забезпечення зростання експорту та економіки України.

Успішний досвід ЕКА в понад 100 країнах Європи та світу, свідчить про важливу роль фінансової установи у підтримці експортерів та збільшенні обсягів експорту товарів з доданою вартістю [1, с. 93-95; 2, с. 86, с. 208].

Наступним інструментом розвитку економіки, який здатен посилити успішний досвід ЕКА, це банк відбудови та розвитку (БВР), котрий може сприяти реалізації важливих для України проектів. У світі, банк розвитку є державною фінансовою установою другого рівня, котра сприяє залученню

дешевих кредитів від міжнародних фінансових організацій для реалізації соціально-економічних проєктів, які впливають на розвиток держави. Діяльність ВБР виключно неприбуткова та не має на меті заробляти гроші. ВБР мають декілька особливостей [1, с. 99-100]:

- концентрують свою діяльність лише на тих проєктах, які є пріоритетними для реалізації економічної політики;
- надають свої послуги по реалізації таких проєктів, які б комерційні банки не профінансували;
- їх діяльність регулюється спеціальним законодавством, бо ВБР не підпадають під нормативні документи регулятора.

Вже у 2019 році, кількість національних банків розвитку по світу сягнула 250, а їх активи - 4,9 трлн дол. США [8].

Для доповнення до зазначених інструментів, український вчений Галасюк В.В., пропонує створити агенцію для розвитку та підтримки малого підприємництва, яка б здійснювала консультацію та допомогу підприємцям, це сприятиме вдосконаленню економічної політики України та здешевленню кредитів [1, с. 100].

Додатково, для стимулювання економічного розвитку в аграрному секторі економіки України, можна використовувати наступні інструменти:

- Безкоштовне приєднання до інженерних мереж новостворених господарств та створює нові робочі місця (електроенергія, газ, вода та інше).
- Гарантувати захист вкладень інвесторів, які вирішили реалізувати свої проєкти в Україні.
- Повна або часткова компенсація тарифів для сільгоспвиробників.
- Переглянути митні тарифи та зменшити ввізне мито на імпорт сировини, комплектуючих, при цьому потрібно збільшити мито на імпорт готової продукції та експорт сировини. Це створить сприятливі умови в

України для розташування виробництва міжнародних компанії, але регулювати митні тарифи потрібно в межах умов СОТ.

На жаль, реформи, які впроваджують задля стабілізації економіки України, лише підтримують сировинну спеціалізацію та продовжують застій в економіці. Тому реформи мають бути спрямовані на модернізацію економіки, розвиток виробництва та запровадження інновацій [1, с. 19].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Україна є найбільшим потенційним лідером по виробництву аграрної продукції та продуктів харчування. З цієї причини, аграрна політика України повинна сприяти розвитку аграрного ринку та створенню доданої вартості, впровадженню новітніх технологій, створенню конкурентних переваг вітчизняному виробнику та підвищенню стандартів якості, відповідно вимогам ЄС [11, с. 107]. Тому, для стимулювання розвитку аграрного сектору економіки України, доцільно використовувати наступні фінансові інструменти: банк розвитку; індустріальні парки (технополіси); експортно-кредитне агентство; агенція для розвитку та підтримки малого підприємництва; безкоштовне приєднання до інженерних мереж новостворених господарств та створення нових робочих місць; гарантувати захист вкладень інвесторів, які вирішили реалізувати свої проекти в Україні; повна або часткова компенсація тарифів для сільгоспвиробників; переглянути митні тарифи та зменшити ввізне мито на імпорт сировини та комплектуючих.

Так як аграрне виробництво є важливим для життя людей, то Українські науковці мають і далі проводити дослідження з пошуку стимулів для розвитку аграрного сектору економіки України. Для цього потрібно постійно аналізувати та надавати пояснення економічним процесам, які відбуваються в країні та світі, та можуть вплинути на сільськогосподарське виробництво. Отримані висновки потрібні для подальшої розробки та впровадження ефективних стимулів для розвитку

аграрного сектору економіки України.

Література

1. Галасюк В.В. Концептуальні засади трансформації економіки України: монографія. Київ: Національна академія управління, 2019. 188 с.
2. Гужва І.Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України: монографія. Київ: Національна академія управління, 2017. 298 с.
3. Пристемський О.С. Фінансове забезпечення розвитку сільського господарства як фактор його фінансової безпеки // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: "Економіка і менеджмент". Одеса, 2017. С. 18-21.
4. World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2011-2012. Geneva: WEF, 2011. 527 p.
5. Ковальов Є.В. Дилема інноваційного і сировинного напрямів економічного розвитку України: збірник наукових праць. Харків: НТУ "ХП", 2012. № 4. С. 144-153
6. Білоскурський Р.Р. Еколого-економічні актуалітети в системі розвитку інституціонального середовища України: монографія. Київ: ВНЗ "Національна академія управління", 2017. 324 с.
7. Танклевська Н.С. Концептуальні основи формування фінансової політики розвитку сільського господарства країни // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 130/2012. Серія: Економіка і фінанси. Севастополь, 2012. С. 241-245.
8. Коротка С.Г. Держава в управлінні та посиленні конкурентоспроможності зовнішньоторговельної сфери України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ, 2005. №52., Ч.2. С. 195-200.
9. Офіційний сайт Приватного акціонерного товариство "Експортно-кредитне товариство". URL: <https://eca.gov.ua/pro-eka/#.XxQt7hKwnIV>

(дата звернення: 19.07.2020).

10. National development banks are back in vogue: The Economist. URL: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2019/03/07/national-development-banks-are-back-in-vogue> (дата звернення 19.07.2020).
11. Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання: Колективна наукова монографія / За редакцією М.М. Єрмошенка. Київ: Національна академія управління, 2008. 452 с.

References

1. Ghalasjuk V.V. Konceptualjni zasady transformaciji ekonomiky Ukrainy: monoghrafija. Kyjiv: Nacionaljna akademija upravlinnja, 2019. 188 s.
2. Ghuzhva I.Ju. Aktualitety zovnishnjotorghoveljnoji polityky Ukrainy: monoghrafija. Kyjiv: Nacionaljna akademija upravlinnja, 2017. 298 s.
3. Prystemsjkyj O.S. Finansove zabezpechennja rozvytku siljsjkogho ghospodarstva jak faktor jogho finansovoji bezpeky // Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu: zbirnyk naukovykh pracj. Serija: "Ekonomika i menedzhment". Odesa, 2017. S. 18-21.
4. World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2011-2012. Geneva: WEF, 2011. 527 p.
5. Kovaljov Je.V. Dylema innovacijnogho i syrovynnogho naprjamiv ekonomichnogho rozvytku Ukrainy: zbirnyk naukovykh pracj. Kharkiv: NTU "KhPI", 2012. #4. S.144-153
6. Biloskursjkyj R.R. Ekologho-ekonomichni aktualitety v systemi rozvytku instytucionaljnogho seredovyshha Ukrainy: monoghrafija. Kyjiv: VNZ "Nacionaljna akademija upravlinnja", 2017. 324 s.
7. Tanklevsjka N.S. Konceptualjni osnovy formuvannja finansovoji polityky rozvytku siljsjkogho ghospodarstva krajiny // Visnyk SevNTU: zb.nauk.pr. Vyp. 130/2012. Serija: Ekonomika i finansy. Sevastopolj, 2012. S. 241-245.
8. Korotka S.Gh. Derzhava v upravlinni ta posylenni

- konkurentospromozhnosti zovnishnjotorghoveljnoji sfery Ukrainy. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Kyjiv, 2005. #52., Ch.2. S. 195-200.
9. Pryvatne akcionerne tovarystvo "Eksportno-kredytne tovarystvo". [Official site]. Available at: <https://eca.gov.ua/pro-eka/#.XxQt7hKwnIV> (accessed: 19.07.2020).
10. National development banks are back in vogue: The Economist. Available at: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2019/03/07/national-development-banks-are-back-in-vogue> (accessed: 19.07.2020).
11. Suchasni problemy rozvytku nacionaljnoji ekonomiky i shljakhy jikh rozv'jazannja: Kolektyvna naukova monohrafija / Za redakcijeju M.M. Jermoshenka. Kyjiv: Nacionaljna akademija upravlinnja, 2008. 452 s.